

יחידת הוראה בנושא 'תפילת הדרך'

תפילת הדרך תוקנה בתקופת התלמוד על ידי רב חסדא:

" אמר רב חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך" (תלמוד בבלי, ברכות, דף כ"ט עמ' ב')

עולם השיח: המקורות היהודיים

מטרות: בהלימה להישג 7: קריאת טקסטים מן המקורות היהודיים כחלק בלתי-נפרד מהמורשת התרבותית היהודית ותוך עמידה על ייחודם הלשוני.

הטקסט המרכזי: תפילת הדרך

הקשרים לימודיים: במסגרת לימודי זהירות בדרכים, לקראת טיול שנתי, לקראת חופש.

דגשים:

- ✓ תפילת הדרך הינה תפילה שילדים מכירים מחיי היום-יום. העיסוק בתפילה כהוראה מפורשת יכול לקדם הן מטרות חינוכיות-ערכיות בהקשר של בנין התפילה והן מטרות מתחום השפה. ההתבוננות בלשון התפילה מאפשרת הזדמנות לעמוד על הקשר בין הלשון לבין משמעות התפילה (לשון עתיד, רבים...).
- ✓ יש לשקול באיזו שכבת גיל ללמד את יחידת ההוראה בהתחשב ברקע של אוכלוסיית התלמידים. מומלץ לשלב פעילות המעודדת את הילדים ללמוד את התפילה בע"פ.

מטרות בתחום החינוך הלשוני:

קריאה- זיהוי רכיבי מבנה בולטים בטקסט והבנת תפקידם.

הבנת הרעיונות העולים מן (הטקסט) התפילה.

אורך היחידה- 2 שיעורים

שיעור 1-

פתיחה: השיעור יפתח בקישור לחוויה מעולמם של הילדים ומשיעורי תורה.

משימת פתיחה:

התלמידים יתבקשו להשלים את המשפטים הבאים. כל ילד צריך להשלים לפחות 2 משפטים:

- ❖ כאשר אני נוסע לטיול שנתי, אני מקווה ש.... אני חושש ש....אני רוצה ש...
- ❖ כאשר אבא או אמא נוסעים אני מקווה ש... אני חושש מ...
- ❖ חבר טוב שלי נוסע לחוץ לארץ. ברצוני לאחל לו ש... אני מתפלל עליו ש...

לאחר שכל תלמיד עונה במחברת, המורה מחלקת את הלוח לשלושה טורים ולכל טור היא נותנת כותרת:

אני מקווה ש.../ אני חושש מ.../

התלמידים מקריאים את תשובותיהם והמורה כותבת אותם במקום המתאים. כך התלמידים יכולים לשמוע מה חבריהם מקווים שיקרה בזמן יציאה לדרך וממה הם חוששים.

לאחר מכן, דנים בכתה מה המשותף לדברים שנכתבו- מה אנחנו מקווים שיקרה כשאנו יוצאים לדרך- נגיע בשלום, נצליח לבצע את מה שרצינו, נהנה וכו'

אנחנו חוששים מתאונות, תקלות וכו'

אנחנו מתפללים שנצליח, שנגיע בזמן וכו'.

אפשר לתת לתלמידים לענות על השאלות במחברת או אפילו כשעורי בית, זה יהווה בסיס לשיעור הבא:

במי תלויה הצלחת הדרך? האם רק בנו? איזו הרגשה זו להיות תלוי באחרים?

- מהו המקום המוגן ביתור עבור האדם?

- מה משתנה כשהוא יוצא לדרך?

שיעור 2-

משמעות תפילת הדרך.

פתיחה חווייתית: השמעת תפילת הדרך במספר נוסחים (- אפשר להשמיע את השיר של דודו פישר, אפשר להשמיע את השיר של שלמה גרוניך או עובדיה חממה).

שיחה מקדימה- העלאת ידע קודם על תפילת הדרך.

התייחסות לסוג התפילה - בקשה

היכן ניתן למצוא את נוסח התפילה? (סידור (באיזה פרק/שער?), מחזיקי מפתחות, תליונים לרכב...)

בחירה- השוואה בין נוסח אשכנז לנוסח ספרד (נספח)- בהשוואה כזו, חשוב מאד שהמורה תבקש מן התלמידים למצוא את הדומה, המשותף ומהי משמעותם של החלקים המשותפים.

אוצר מילים:

ניתן לשבץ את המילים במשפטים המובנים לתלמידים וכך ללמד הבנה מתוך הקשר.

דוגמא:

כשהגענו לתחילת המסלול בטיול השנתי, אמר המדריך: "בשעה טובה, הגענו למחוז חפצינו".

יוסי אַרְבּ מאחורי דלת הכניסה לכיתה והבהיל כל מי שניסה להכנס.

אח"כ ניתן לתת לתלמידים מאגר של מישפטים עם מילים חסרות והם יצטרכו להשלים את המילים מתוך מאגר המילים הקשות.

מחוז חפצינו, אורב-אויב- מה ההבדל בין אויב לאורב? פורענויות

עבודה עצמית- סימון שלושת חלקי התפילה ע"י הילדים(פתיחה, גוף, סיום)

כדאי לתת לתלמידים לנסות לחלק את הנוסח בעצמם ואז להקרין את החלוקה באמצעות מקרן על הלוח.

יהי רצון מלפניך יה' אלקינו ואלקי אבותינו,

שְׁתוּלִיכְנוּ לְשִׁלּוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשִׁלּוֹם. וְתִסְמְכְנוּ לְשִׁלּוֹם. וְתִדְרִיכְנוּ לְשִׁלּוֹם. וְתִגְיַעְנוּ לְמַחֲזֵז הַפְּצָנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֵחָה וְלִשְׁלֹמֶה (וְאִם דַּעְתוֹ לְחַזֵּר מִיָּד אֹמֵר וְתִחְזִירֵנוּ לְשִׁלּוֹם)

וְתִצְלֵנוּ מִכָּף כָּל אוֹיֵב וְאֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיֹּת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמְקַל מִיָּנִי פּוֹרְעָנוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לְבוֹא לְעוֹלָם

וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתִתְּנֵנוּ לְחַן וְלִחְסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ וְתִשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ. כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

דיון כיתתי-

מה מאפיין כל אחד מהחלקים?

פתיחה-אלו עוד תפילות מתחילות ב"הי רצון..."? (לאחר ברכות השחר, ברכת החודש...)

מה מיוחד בלשון התפילה?

למה לדעתכם התפילה כתובה בלשון רבים?

(אפילו כשהוא נוסע ביחידות, טוב לומר הנוסח בלשון רבים, שמתוך כך תפילתו נשמעת). סיבה נוספת- חיבור לשיעור הקודם- בדרך אנו תלויים באחרים ולכן התפילה נאמרת בלשון רבים.

סיום-ברכה קצרה- אלו עוד ברכות מסתיימות ב"ברוך אתה..."?

עבודה עצמית/זוגות על-פי הוראות –

סימון הפעלים בתפילה: תוליכנו, תצעידינו, תגיענו, תצילנו, וכו'....

תוך התייחסות לתופעות הבאות:

משמעות השימוש בפעלים בלשון עתיד

ממשמעות השימוש בפעלים בלשון רבים

פעלים חבורים? פירוק הפועל: לדוג' "תוליכנו"=אתה תוליך אותנו

ו' החיבור

- זיהוי המילה החוזרת: "שלום"- ומשמעותה בהקשר זה.

- מדוע, לדעתך, התפילה מסתיימת בברכה על הצלחה באופן כללי?

קראו את דבריו של הרב אליעזר מלמד:

"המקום המוגן יותר עבור בני אדם, הוא סביבתם הטבעית, כלומר הבית או העיר. אבל כשאדם נותק מהעיר, מחבריו ומשכניו, ויוצא לדרך, הוא נחשף לסכנה מסויימת. אם יותקף יהיו פחות אנשים שיוכלו לבוא לעזרתו. ואם יפגע, עד שילקח לבית חולים יעבור זמן רב יותר. ולכן תקנו חכמים את תפילת הדרך. כשנתבונן בנוסח התפילה, נמצא שהתפילה נאמרת בלשון רבים, והדבר אינו במקרה. מבחינה רוחנית, ההתנתקות מהציבור היא שורש הסכנה שבדרך, ולכן היוצא לדרך צריך עד כמה שיותר לשתף את עצמו עם הציבור, ועל ידי כך תפילתו תתקבל יותר. ומאחר שכבר אנו עומדים בתפילה לפני הבורא, ומבקשים שהדרך תעבור בשלום, מוסיפים לבקש מה' שגם יצליח את דרכינו (ברכות כט, ב, ל, א)."

אנו חוזרים ודנים שוב בשאלות איתם סיימנו את השיעור הראשון. אפשר לתת לתלמידים לבדוק את התשובות שהם כתבו והאם הם מעוניינים לשנות או להוסיף לתשובות נקודות נוספות.

- מהו המקום המוגן ביתור עבור האדם?

- מה משתנה כשהוא יוצא לדרך?

- " , ותשלח ברכה במעשה ידינו, ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל ראינו, ותשמע קול תחנונינו, כי אל שומע תפילה ותחנון אתה"- מדוע התפילה מסתיימת כך, הסבר לאור דבריו של הרב מלמד.

מליאה מסכמת: תפילת הדרך היא בעצם תפילה הנאמרת על הדרך ועל ההצלחה במשימה/ יעד לשמו יצאנו לדרך. זוהי בעצם תפילה להצלחה בכל מה שנעשה באותו היום.

• רלוונטיות לימינו-

* פעילות ניסוח רשימת הבקשות המופיעות בתפילה- בלשון ימינו.

* כיצד התפילה רלוונטית לימינו?

נסו לחשוב, אם הייתם צריכים לחבר בעצמכם את תפילת הדרך- איזה דברים הייתם משנים? האם הייתם מוסיפים סכנות נוספות? האם הייתם משמיטים משהו מהתפילה?

* חשוב להדגיש לתלמידים שגם כאשר מתפללים את תפילת הדרך, יש לנקוט אמצעי זהירות מרביים "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם".

*דין המסכם את הנלמד

התאמה על-פי גיל התלמידים :

קריאה בקול של המורה ומעקב של התלמידים. הפניית תשומת לב התלמידים לאמירת שם ה' בזמן תרגול לעומת בזמן התפילה.

ניסוח "מיני-מחונן" משותף הכולל התייחסות לדיוק, שטף וההתאמה (קצב מתאים) .

בזוגות- הילדים מתרגלים קריאה מדוייקת, שוטפת ומוטעמת ומעבירים משוב זה לזה.

- בחירה- ניתן למנות "גבאים"- ילד שיודע את התפילה בע"פ, מגיע ל"גבאי" כדי שישמע את התפילה. הגבאים עורכים רישום של הילדים שיודעים את התפילה בע"פ ומפרסמים את השמות.

מאחר וחשוב שמי שנמצא בדרך יתפלל את "תפילת הדרך"- הכנת עבודות יצירה הכוללות את נוסח התפילה.

פעילות סיכום:

ניתן לתת לתלמידים להכין קומיקס באתר הבא

[/http://specialcomics.cet.ac.il](http://specialcomics.cet.ac.il)

בקומיקס עליהם ליצור סיטואציה בה יש שתי דמויות היוצאות לדרך ואחת הדמויות מסבירה לדמות השניה מדוע חשוב להגיד את תפילת הדרך.

- בהכנת היחידה נעזרתי במאגר של 'בית המדרש להתחדשות', בקובץ קודם שנוצר ע"י יעל נדלר ואלישבע פרידמן ובאתר ישיבה.